

FİZİKİ MƏDƏNİYYƏT ANLAYIŞLARININ SƏCİYYƏSİ BARƏDƏ

Baloglan Quliyev,

*Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin
dosenti, pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru*

Açar sözlər: fiziki mədəniyyət, fiziki tərbiyə, idman, fiziki kamillik, fiziki kamilləşmə, fiziki bacarıq.

Ключевые слова: физическая культура, физическое воспитание, спорт, физическая зрелость, физическое совершенствование, физические умения.

Key words: physical culture, physical training, physical preparation, physical development, physical improve, physical ability.

"Bədən tərbiyəsi", "Fiziki tərbiyə" və "İdman" anlayışları barədə müxtəlif mövqelər çıxış edən tədqiqatçı alimlər az deyildir. Bu mövqelərin bəziləri üst-üstə düşür, bəziləri müəyyən qədər fərqlənir, bəziləri isə bir-birindən tamamilə fərqlənir. Bu, təbii haldır. Çünki açıq etiraf olunmalıdır ki, anlayışların mahiyyət etibarilə fərqlərini aşkarlamaq çox vacib və maraqlı olduğu kimi, həm də mübahisəli məsələdir.

Anlayışlar arasındakı fərqi ayırd etmək məqsədi ilə 2 istiqamətdə tədqiqat aparılmışdır:

1) Elmi, pedaqoji-metodik ədəbiyyatın öyrənilməsi, təhlili və ümumiləşdirilməsi;

2) Sorğunun keçirilməsi, təhlili və qruplaşdırılması.

Sorğu bədən tərbiyəsi və idman mü-təxəssisləri ilə aparılmışdır. Fikirlər müxtəlif olmuşdur. Həmin fikirləri təxminən aşağıdakı kimi qruplaşdırmaq mümkündür:

- anlayışlar arasında heç bir fərq yox-

dur. Bunlar eyni olub, bir-biri ilə sinonimdir; - anlayışlardan hər hansı birinə üstünlük verilir, birini geniş, digərlərini isə onun tərkibində görür, yəni dar mənada qəbul edirlər;

- bədən tərbiyəsi, fiziki tərbiyə və idman eyni miqyaslı pedaqoji prosesdir;

- bədən tərbiyəsi və ya fiziki tərbiyə pedaqoji proses kimi üstünlük təşkil edir;

- bədən tərbiyəsi pedaqoji anlayış deyildir. O, müəllim və ya məşqçinin rəhbərliyi altında aparılmaya da bilər;

- fiziki tərbiyə pedaqoji proses olub, bilavasitə müəllimin nəzarəti altında aparılır.

Nəhayət, suala cavab verməkdən çəkinənlər, yəni susanlar da olmuşdur.

Sorğuda iştirak edənlərin cavabı bir neçə kəlmə ilə başa çatmış, anlayışların əsaslandırılmış məntiqi izahı açıqlanmamışdır. Bu səbəbdən də xarici və ölkə alimlərinin tədqiqatlarına müraciət etməli oldum.

Xarici ölkə alimləri spesifik an-

layışlar haqqında. Yaxın xarici ölkələrin pedaqogika və fiziki tərbiyə üzrə elmi, pedaqoji-metodik ədəbiyyatında bu üç anlayış - bədən tərbiyəsi, fiziki tərbiyə, idman barədə məlumatlar mövcuddur. Rus pedaqoji-metodiki mənbələrində anlayışların şərhini onun mənasının izahı, əsasən, bir-birinə yaxın gəlməklə, həm də müəyyən dərəcədə fərqlənilir.

"Fiziki tərbiyə" anlayışı XIX əsrin 2-ci yarısında iki mənada "geniş" və "dar" mənada işlədilməyə başlamışdır. Fiziki tərbiyə uşaq orqanizminə mütəşəkkil təsir göstərən proses kimi bütün orqanların düzgün inkişafına, onların funksiyalarının təkmilləşməsinə, fiziki qüvvələrin artmasına, mühitin zərərli təsirlərinin qarşısını almağa, müqavimətin artmasına və sağlamlığın möhkəmləndirilməsi məqsədinə yönəldilmişdir.

Fiziki tərbiyə nisbətən geniş mənada anlayış kimi Qərbi Avropa və ABŞ ölkələrində daha geniş yayılmış və digər anlayışlara nisbətən xeyli üstünlüyə malik olmuşdur. Bu sahədə fiziki inkişafa, sağlamlığın möhkəmləndirilməsinə və hərəkətverici hərqlığa yiyələnmək başlıca şərtlərdən sayılmışdır. Bir sıra görkəmli tədqiqatçılar axıncını psixikaya təsirlə - intellekt, iradə, emosiya, əxlaq və s. ilə sıx əlaqədar olduğunu göstərmişlər (F.Laqmaj, 1894; Q.Demeni, 1900, 1905, 1915 və b.).

Tarixə kiçik bir baxışdan göründüyü kimi, "fiziki tərbiyə" anlayışı XIX əsrdə oktyabr sosialist inqilabından xeyli əvvəl yaranmış, 1920-ci ildən isə "fizikəskaya kultura" anlayışı ilə əvəz olunmuşdur. Daha doğrusu, "fiziki tərbiyə" anlayışı ədəbiyyatda və danışmada az-az işlənməyə başlamış və onun mövqeyi tədricən zəifləmişdir. Doğrudur, həmin illərdə "телесное воспитание" (bədən tərbiyəsi) anlayışına da rast gəlsək də, o, mahiyyətcə "физическая культура" - (fiziki mədəniyyət) anlayışının alternativli olmamışdır. Ədəbi-mədəni dilimiz-

də "физическая культура" - fiziki mədəniyyət deyil, "телесное воспитание" - bədən tərbiyəsi dərin kök salmış və bu gün də işlənməkdədir.

Böyük rus pedaqoqu P.F.Lesqaft "məktəbyaşlı uşaqların fiziki təhsilinə rəhbərlik" adlı çox qiymətli əsərində ilk dəfə olaraq "Fiziki təhsil" terminini işlətməklə, həm də fiziki təhsil nəzəriyyəsini yaratmışdır.

Lesqaftın fiziki təhsil nəzəriyyəsinin davamətiricisi V.V.Qorinevski (1913) fiziki inkişafı yaxşılaşdırmaq və hərəkəti (fiziki) keyfiyyətləri təkmilləşdirmək məqsədi ilə xüsusi olaraq mütəşəkkil surətdə təşkil edilmiş orqanizmin forma və funksiyalarına təsir göstərilməsini fiziki təhsil ilə əlaqələndirmişdir.

A.D.Butovski 1913-cü ildə Lesqaftın ideyalarına istinad edərək yazır ki, fiziki təhsil dedikdə, hərəkət koordinasiyasının təkmilləşməsi və hər bir adam üçün zəruri olan ümumi fiziki hərəkət vərdislərinin qazanılması başa düşülür. Bu vaxt fiziki təhsil prosesi fiziki inkişafın düzgün getməsinə, fizioloji cəhətdən orqanizm üçün faydalı olmasına kömək göstərməli, insan psixikasına - əqli inkişafa, möhkəm iradənin və emosiyaların yaranmasına müsbət təsir etməlidir.

Q.Dyuperron hələ 1925-ci ildə fiziki təhsili yalnız fiziki tərbiyə prosesində qazanılmış "bədən keyfiyyətləri"nin şüurlu məqsədəuyğun istifadə edilməsinə yiyələnmək incəsənəti kimi qiymətləndirmişdir. Demək, əgər P.F.Lesqaft, onun arxasında V.V.Qorinevski və A.D.Butovski fiziki təhsil fikrinə sözün geniş mənasında fiziki tərbiyənin bütöv bir sistemi kimi baxırlarsa, digər mənada isə onu bu sistemin tərkib hissələrindən biri hesab edərlər.

V.E.Iqnatyev 1927-ci ildə qeyd edirdi ki, bədən tərbiyəsi fiziki hərəkətləri kifayət qədər özündə cəmləşdirə bilmədiyi

haldə o, gigiyena və sanitariyanın əsaslarını bir o qədər dərindən həyata keçirir və mənimsədir".

1930-cu illərdə isə demək olar ki, "Fiziki tərbiyə" və "Fiziki təhsil" anlayışları tamamilə unudulur. Tədris-tərbiyə işlərinin təkmilləşdirilməsinə, xüsusən: 1) Gigiyenik vəzifələrin (sağlamlıq) həyata keçirilməsinə diqqət artırılır; 2) Təhsil vəzifələrinə xüsusi fikir verilir ki, buraya əsas hərəkətlərə yiyələnmək, ümumi koordinasiyanın inkişafı, hərəkəti bacarıq və vərdislərin formalaşdırılması və hərəkəti fəaliyyət üzrə zəruri biliklərin mənimsədilməsi daxildir.

M.N.Skatkin məktəb təhsilinin məmununun bütöv bir sistem olduğunu şərh edərək göstərir ki, "...bilik, bacarıq və vərdislərə yiyələnmək məktəblilərin aqlı və fiziki qabiliyyətlərinin inkişafını təmin edir ... dünyagörüşünün və mədəniyyətinin əsaslarını, habelə müvafiq davranışları formalaşdırır, onları həyata və əməyə hazırlayır".

N.V.Savin "Teoriya i metodika fiziceskoqo vospitaniya" (T.İ.M., "Fizkultura i sport", 1967) dərsliyinə istinad edərək yazır ki, fiziki tərbiyə - pedaqoji proses olub, insan orqanizminin morfoloji və funksional təkmilləşməsinə, həyat üçün vacib əsas hərəkəti bacarıqların, onlarla əlaqədar biliklərin formalaşmasına və yaxşılaşmasına istiqamətləndirilmişdir". Bədən tərbiyəsi ümumi mədəniyyətin bir hissəsi olub, əhalinin fiziki cəhətdən təkmilləşməsinin xüsusi vasitəsi və onlardan istifadə işində cəmiyyətin əldə etmiş olduğu nailiyyətlərin məcmuidir".

V.N.Semenov yazır ki, fiziki tərbiyə-şəxsiyyətin hərtərəfli inkişafının komponenti və kommunist tərbiyəsinin mühüm vasitəsidir.

Bədən tərbiyə institutları üçün dərslərdə göstərilir: Fiziki tərbiyə dedikdə pedaqoji proses başa düşülür ki, bunun mahiyyətinə insanın fiziki inkişafının və onun fiziki təhsilinin idarə olunması daxildir".

Fiziki tərbiyə ümumpedaqoji prosesin bir hissəsidir. Onun təyinatı adamları fiziki cəhətdən tərbiyə etməklə yanaşı, yaşlı nəslin bədən tərbiyəsi və idman sahəsində toplanmış bilik, bacarıq və vərdislərini gənc nəsle verməkdən ibarətdir".

İ.A.Kryaçoqo spesifik anlayışlara xüsusi əhəmiyyət verir və "Fiziceskaya kultura" adlı elmi-kütləvi kitabında bədən tərbiyəsi nə deməkdir sualına belə cavab verir: "Bədən tərbiyəsi - insanların sağlamlığında və tərbiyəsində güclü vasitədir". İdmana marağın daha dərin və daha möhkəm olması heç də başa düşmək çətin deyildir ki, bədən tərbiyəsi haqqında düzgün təsəvvürə yiyələnmək nəticəsində ola bilər. Bəzən onu ayrı-ayrı fiziki hərəkətlərlə, futbol, üzgüçülük və i.a. idman növləri ilə eyniləşdirir və ya qarışdırırlar.

İ.A.Kryaçoqo bədən tərbiyəsi anlayışını, onun mahiyyətini daha da konkretləşdirmək məqsədi ilə yazır ki, sovet dövləti şəraitində bədən tərbiyəsi sosialist mədəniyyəti kimi bütövlükdə öz ölkəsinin maddi rifahı naminə əmək məhsuldarlığının yüksəldilməsi kimi xeyirxah məqsədlər güdür. Bədən tərbiyəsi geniş mənada insanlara, bəzi də onların hərtərəfli fiziki inkişafına və mənəvi qabiliyyətlərinə qayğıdır.

"Teoriya fiziceskoqo vospitaniya" adlı dərs vəsaitində deyilir: "Fiziki tərbiyə müəssəssəli pedaqoji təsirlər sistemi kimi adamların fiziki inkişaf qabiliyyətlərini, onun orqanizminin morfoloji və funksional baxımdan təkmilləşdirilməsinin təsirlər sistemini təmin edir".

A.İ.Borisov qeyd edir ki, fiziki tərbiyə - ümumi tərbiyənin tərkib hissəsidir. O, tarixi xarakter, sinfi cəmiyyətdə isə sinfi xarakter daşıyır. Fiziki tərbiyə - ictimai hadisə kimi maddi həyat şəraitinin inkişafı ilə əlaqədar yaranır və inkişaf edir, cəmiyyətin tələbatına uyğun adamların fiziki

və mənəvi inkişafını təmin edir, onları əməyə və müdafiə fəaliyyətinə hazırlayır.

V.V.Stolbov və İ.Q.Çuqunov bədən tərbiyəsinin tarixinə həsr edilmiş dərsliyində bədən tərbiyəsi anlayışını belə izah edir: Bədən tərbiyəsi - bu ümumi mədəniyyətin bir hissəsi olub, xalqın fiziki təkmilləşməsinin xüsusi vasitələrinin yaranmasında cəmiyyətin nailiyyətlərinin məcmuyunu kimi ondan istifadə edir".

Q.N.Satirov bədən tərbiyəsi dərslərində fiziki təhsil vəzifələrinin həyata keçirilməsindən danışarkən qeyd edir ki, hər şeydən əvvəl, "fiziki təhsil" və "fiziki tərbiyə" anlayışları və onların arasındakı fərqləri aydınlaşdırılmalıdır. O, həmin məqsədlə yazır: "Fiziki tərbiyə məktəbdə pedaqoji proses kimi təlim və sanitariya-gigiyena normalarını gözləmək məqsədi ilə uşaq və yeniyetmələrə spesifik təsir göstərməyə, həyat tərzi fəaliyyətinə - fəal hərəkəti rejimə, həmçinin etik və estetik normalara cavab verə biləcək gündəlik icra olunan hərəkət və davranışlara istiqamətləndirilir".

Görkəmli macar tarixçisi L.Kun bədən tərbiyəsi və idmanın tarixini maraqlı və cəlbedici elm adlandırır. O yazır ki, tarix bədən tərbiyəsi və idmana bütün insan mədəniyyətinin ayrılmaz tərkib hissəsi, adamlara tərbiyə və təhsil verən, onları əməyə və hərbi fəaliyyətə hazırlayan vasitə kimi baxır.

M.M.Mehdizadə anlayışlar haqqında demişdir: "Fiziki tərbiyənin bədən tərbiyəsi ilə sıx əlaqəsi var və ona müsbət təsir göstərir. İncəlik, çeviklik, ahəngdar hərəkətlər, zahiri gözəllik və s. fiziki mədəniyyətin nəticəsidir".

M.Ə.Muradxanovun rəhbərliyi altında nəşr olunmuş "Pedaqogika" dərsliyində fiziki tərbiyənin tərbiyənin tərkib hissəsi kimi şagirdlərin bədənə sağlamlığını möhkəmləndirməyə, ahəngdar və normal inkişafına xidmət etməkdən ibarət olduğu qeyd edilir.

B.A.Əhmədov fiziki tərbiyə üzrə müvafiq ədəbiyyatı təhlil etdikdə müxtəlif vaxtlarda mətbuatda üç dəfə çıxış etmiş və gəlmiş olduğu qənaətlər bunlardır:

- Fiziki tərbiyə, doğrudan da, sırf pedaqoji anlayışdır və müəllimin (tərbiyəçinin) rəhbərliyi altında şagirdlərin (tələbələrin) fiziki cəhətdən formalaşmasına xidmət edir.

- idman fiziki mədəniyyətin tərkibinə daxildir. Fiziki tərbiyənin isə vasitələrindən biri kimi çıxış edir. O anlayışları aşağıdakı kimi səciyyələndirmişdir:

- fiziki mədəniyyət - cəmiyyətin ümumi mədəniyyətinin tərkib hissələrindən biri olub, insanın öz sağlamlığını möhkəmləndirməsi, fiziki qabiliyyətlərini inkişaf etdirməsi, çevik və gümrəh böyüməsi üçün tarix boyu əldə edilmiş nailiyyətlərin məcmuyunu ifadə edir.

- fiziki tərbiyə - müəllimin rəhbərliyi altında şagirdlərin öz sağlamlığını möhkəmləndirməsi, çevikliyini və gümrəhliyini təmin etmək prosesidir.

- fiziki inkişaf - istər fiziki tərbiyə prosesində, istərsə də kənar təsirlərin sayəsində orqanizmin morfoloji funksiyasının fiziki keyfiyyət və qabiliyyətlərini dəyişməsi, formalaşması prosesidir.

- fiziki kamillik - isə şəxsiyyətin fəaliyyətə (əməyə, təlimə və s.) fiziki cəhətdən hazır olması zəruriliyi ilə şərtləndirilən fiziki inkişaf səviyyəsini əks etdirir. Başqa sözlə desək, fiziki kamillik - cəmiyyətin konkret tarixi dövrdə əldə etdiyi fiziki mədəniyyətlə şəxsiyyətin həmin mədəniyyətə optimal yiyələnməsi arasındakı nisbəti ifadə edir.

N.M.Kazımov fiziki tərbiyəni tərbiyənin əsas tərkib hissəsi hesab edərək yazır ki, onu səciyyələndirən xüsusiyyətlərdən biri də fiziki tərbiyənin ideallığıdır, ideya-siyasi tərbiyəyə, əxlaq tərbiyəsinə xidmət etməsidir.

Y.R.Talıbov, Ə.A.Ağayev və başqa

kollektiv müəlliflərin hazırlamış olduğu dərslər vəsaitində göstərilir ki, fiziki tərbiyə məqsədyönlü, planlı və müştəşkil proses olub, gənc nəslin can sağlığını təmin etməyə, onun fiziki qabiliyyətlərini inkişaf etdirməyə, müştəşkil vətəndaşların və bacarıqların formalaşmasına xidmət edir....

F.A.Rüstəmov demişdir: "...fiziki tərbiyə gənc nəslin fiziki və mənəvi cəhətdən sağlam böyüməsinə təsir göstərir, onların qıvraq, möhkəm bədənli, çətinliyə dözümlü, cəsarətli, iradəli, şən və gümrəh adamlar kimi böyüməsinə kömək edir, onları ictimai-faydalı əməyə, vətənin müdafiəsinə hazırlayır" (1).

M.Ə.Nəsrullayev spesifik anlayışları təhlil etdikdən sonra yekun nəticə olaraq qeyd edir: "...bədən tərbiyəsi cəmiyyətin, böyüməkdə olan yaşlı nəslin fiziki iş qabiliyyətinin inkişafına yönəlmiş xüsusi vəsait, metod və şərtlərin yaradılması sahəsində nailiyyətlərinin cəmini göstərir. Fiziki tərbiyə öz təbii etibarilə pedaqoji-proses olub, özünün pedaqoji prosesə xas olan bütün ümumi əlamətləri ilə insanın hərəkəti vərdişlərinin məqsədyönlü formalaşması və fiziki keyfiyyətlərinin inkişafını təmin edir" (2).

M.Quliyeva və A.Şükürov "Şəxsiyyətin fiziki kamilliyi və cəmiyyət" adlı məqaləsində yazır: "Fiziki kamillik dedikdə adamların tarixən şərtlənmiş hərtərəfli fiziki inkişafı, istehsal, məişət, hərbi müdafiə vəzifələrinə hazırlıq, yüksək qabiliyyət, uzun ömür sürmək üçün bacarıq nəzərdə tutulur".

Y.R.Talıbov və H.H.Qurbanov anlayışlara öz münasibətlərini belə bildirirlər: Bədən tərbiyəsi və idman təcridən formalaşan ümumbəşər mədəniyyətinin əsasını təşkil etməklə həmin mədəniyyətin tərkib hissəsinə çevrilirdi.

Anlayışların integrativ səciyyə daşıması (bir-biri ilə bağlı olması) onlara

təhsilin yeni tələbləri baxımından yanaşmağı zəruri edir. Elmi-pedaqoji ədəbiyyatın təhlilində və təcrübəmizə əsaslanaraq anlayışlara dair gəldiyimiz qənaət bunlardır:

Bədən tərbiyəsi – cəmiyyətin məqsəd və vəzifələrinin həyata keçirilməsinə uyğun olan insan mədəniyyətinin tərkib hissəsi kimi ən geniş anlayış olub, ictimai-sosial hadisədir. Mədəniyyət sözün geniş-mənasında insan əməyi ilə yaradılan bəhrələnməli hər nə varsa, hamısını özündə birləşdirir. Fiziki mədəniyyət, eləcə də mühüm hərəkəti vəsaitə və metodlar sahəsində toplanmış təcrübəni adamların fiziki tərbiyə, fiziki inkişaf, fiziki təhsil və fiziki kamillik yönəmində təbii etmək onların inkişafına və şəxsiyyət kimi hərtərəfli və ahəngdar təkmilləşməsinə və formalaşmasına müsbət təsir göstərir. O, eyni zamanda cəmiyyətin üzvlərinin mürəkkəb və bütöv bir fiziki mədəniyyət sistemi olmuş və olmaqda davam edir.

Fiziki tərbiyə – tərbiyənin tərkib hissəsi olmaqla, fiziki hərəkətlərin, təbii amillərin və gigiyena tədbirlərinin köməyi ilə fiziki inkişafı, fiziki hazırlığı və s. təlimini idarəetmə prosesidir. O, tədris-pedaqoji anlayışlar sırasına daxil olub, müştəşkil pedaqoji proses kimi müəllim-tərbiyəçi və valideynlərin rəhbərliyi və nəzarəti altında uşaqların bilavasitə iştirakı ilə cəmiyyətin tələbatına müvafiq dərslər-məşğələ formasında həyata keçirilir. Fiziki tərbiyə şagirdlərin (tələbələrin) və uşaqların hərtərəfli və ahəngdar inkişafına müsbət təsir göstərməklə, onların fiziki cəhətdən normal inkişafına, fiziki təhsilində, onun düzgün idarə edilməsinə yönəldilir.

Fiziki təhsil – müştəşkil təşkil prosesidir, fiziki tərbiyənin tərkib hissəsi kimi geniş mənada başa düşülür və məşğul olanların fiziki bacarıq və vərdişləri üzrə xüsusi biliklərə yiyələnməsinə yönəldilmişdir. Həmin biliklər isə insanların fiziki inkişafına və hərəkəti keyfiyyətlərinin təkmilləşməsinə sə

bəb olur.

Fiziki inkişaf – həyat şəraiti və tərbiyənin təsiri altında insan orqanizminin forma və funksiyalarının keyfiyyət və kəmiyyətə dəyişməsi, fiziki qabiliyyət və keyfiyyətlərin inkişaf prosesidir.

Fiziki hazırlıq – fiziki bacarıq, vərdiş və fiziki keyfiyyətlərin inkişaf səviyyəsi ilə təyin edilir. Fiziki hazırlıq "Vətənin müdafiəsinə hazıram" bədən tərbiyəsi kompleksinin normativləri əsasında müəyyən edilir.

İdman – fiziki tərbiyənin başlıca vəsaiti olub, fiziki mədəniyyətin ayrılmaz hissəsi kimi hərəkəti fəaliyyətin elə bir növüdür ki, insan bu fəaliyyət üzrə şəxsi və ictimai quruluşun mənafeyinə uyğun yüksək idman göstəriciləri qazanır.

Fiziki kamillik – dərin psixoloji, fizioloji və fiziki proses kimi sağlamlığın möhkəmləndirilməsinə, bədən münasibliyinə, üzvlər və sistemlərin ahəngdar inkişafına, təbii amillər və fiziki vəsaitlərə nail olma kimi başa düşülür. Bu mənəvi, əxlaqi və yüksək estetik zövq ehtiyacı şüurlu surətdə dərk etməklə həmin komponentləri vəhdət halında götürmək yolu ilə şəxsiyyətin hərəkəti qabiliyyət və keyfiyyətlərinin əməyə, təlimə, müdafiəyə və intellektual səviyyədə fiziki cəhətdən hazırlanması ilə şərtlənir. Fiziki kamilləşmə şəxsiyyətin ümumi mədəniyyətində özünü onun ayrılmaz tərkib hissəsi kimi göstərən fiziki mədəniyyətin nə dərəcədə mənimsənilməsi səviyyəsini əks etdirir (4).

Rəyçilər: prof. M. İlyasov və prof. Ə.Mehdiyev

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Rüstəmov F. Azərbaycanda təhsil və tərbiyə nəzəriyyəsinin inkişafı (1961-1981-ci illər). Bakı: Elm və təhsil, 2011.

2. Nəsrullayev M. Məktəblilərin fiziki tərbiyəsi. Dərs vəsaiti. Bakı, 2003.

3. Quliyev D. Azərbaycan idmanı müştəşkil illərində (1991-2012). Bakı: Təknur, 2013, 528 s.

4. Quliyev B. Fiziki tərbiyənin nəzəri-metodik və praktik işlərinin əsasları (Dərs vəsaiti). Bakı: ADPU, 2010, 660 s.

5. Милонов С., Кучеривенко А. Свободное пространство физической культуры. Народное образование, 2015, № 2.

Б.Кулиев

Характеристика понятий физической культуры
Резюме

В статье отмечается необходимость понятий "Физическая культура", "Физическое воспитание", "Спорт" и др. в учебном процессе. А также исследуются и анализируются высказывания иностранных и азербайджанских педагогов-ученых о сущности, целях и задачах и специфических терминах начиная со 2-ой половины XX века по настоящее время. Раскрываются и конкретизируются различные термины, соответствующие новым требованиям образования.

B. Guliyev

Concept of physical culture
Summary

This article deals with the necessity of physical cultural comprehensions in teaching process. The thoughts of foreign and Azerbaijani pedagogues-scientists are explained about the aim, duty and essence of physical culture comprehensions from the 2nd half of XIX century to this time. Nevertheless according new require of education essence, aim and duty of specific comprehensions are determined and concretized.